

Groningen, 4 juni 2020

Lieve (ex-)collega's, partners uit beleid en werkveld van onderwijs, opvang, zorg en welzijn, familie en vrienden,

Het was me een lief ding geweest als ik jullie op deze vierde juni bij elkaar had kunnen brengen om samen mijn afscheid als lector Jeugd, Educatie en Samenleving te vieren. Afscheid nemen is belangrijk, zowel voor degene die weggaat als voor de achterblijvers. Tijdens de herdenkingsbijeenkomst van mijn eerste man, Christian de Zeeuw, in maart 1999, las ik speciaal voor de kinderen en stiekem ook een beetje voor de volwassenen, een stukje voor uit *Iep* van Joke van Leeuwen. Aan het einde van het boek weten Warre en Tine dat ze afscheid moeten nemen van hun geliefde vogeltje, Viegeltje:

'Ik denk dat ze weer gaat vliegen,' zei Warre. 'Naar het zuiden. Ik denk dat ze naar het zuiden wil. We houden het niet tegen.'

'Maar het is hier binnen toch lekker warm?' zei Tine.

'Jawel,' zei Warre, 'maar bepaalde vogels en anderen hebben dat nu eenmaal. Die hebben een drang naar het zuiden.'

Tine begreep het. Viegeltjes kun je niet houden, behalve in gedachten. 'Dan moeten we op tijd dag zeggen,' zei ze, 'ik wil niet dat ze [...] zomaar opeens weggaat zonder dat ik eraan kan wennen. Hoewel ik er nu eigenlijk al aan gewend ben.'

Diezelfde middag ging Warre naar de stad. Hij kocht een gouden ringetje dat precies om Viegeltjes rechterteen zou passen. [...] Tine was de hele middag bezig om een lekker afscheidsdiner te maken. Soep met vermicelli. Vermicelli in de vorm van letters. Dan konden ze 'dag' opeten en 'tot ziens'. Ze maakte pannenkoekentaart. En gestoofde netjes op een bedje van graan. En gesmoorde tor op de wijze van Tine. Ze dekte de tafel extra mooi. En ze trok een fles wijn open. Die fles bewaarden ze al heel lang voor een bijzondere gelegenheid [...] Ze dronken samen een fles leeg en werden er vrolijk van en lacherig. Ze huppelden achter Viegeltje aan door de kamer en kregen het gevoel dat ze echt een beetje van de grond loskwamen. Een fladderig klein beetje. Zo'n klein beetje dat je het niet kon zien, alleen maar voelen. De ochtend na dat feestelijke etentje was Viegeltje vertrokken. Door het open raam de wijde lucht in. Naar het zuiden.

Dat het belangrijk is om een punt te zetten, geldt ook nu. Het schept voor beide partijen de ruimte om nieuwe zinnen te maken, een nieuw verhaal. Ja, het was me een lief ding geweest als ik vandaag na tweeënveertig jaren betaalde arbeid, waarvan de laatste veertien jaren als lector aan de Hanzehogeschool Groningen, met jullie dit moment had kunnen markeren. De maatregelen als gevolg van COVID-19 gooien roet in het eten. Het is niet anders. We moeten allemaal nieuwe manieren ontwikkelen om met de gevolgen van de pandemie om te gaan. Een brief schrijven aan jullie leek me een goede manier. Zo zijn we weliswaar niet fysiek bij elkaar, maar wel in gedachten. En ik troost me met een onverwacht voordeel van de lockdown. Ik krijg hartverwarmende brieven van velen van jullie die bij gebrek aan een fysiek afscheid de moeite nemen om me te schrijven. Het is fijn om in alle rust jullie woorden tot me te nemen en te merken dat mijn werk voor jullie van waarde is gebleken. Dat is toch wat me drijft: iets doen wat van betekenis is voor anderen. Bij momenten twijfel ik daarover. Ben ik daarin wel voldoende geslaagd? Uit jullie brieven merk ik dat ik met een tevreden gevoel

kan terugkijken op mijn werk, waaraan ik met velen van jullie met zoveel plezier en betrokkenheid heb gewerkt.

Bij mijn installatie in 2007 sprak ik de lectorale rede uit met de titel *Ploegen en bouwen. De brede school als open leergemeenschap*. Met de metafoor 'ploegen en bouwen' wilde ik uitdrukken dat werken aan de ontwikkeling van de vensterschool, de brede school, inmiddels het Integraal KindCentrum (IKC) genoemd, een langdurig en complex proces is. Een dergelijke systeeminnovatie is een proces van vallen en opstaan, van taaie en hardnekkige vraagstukken, van ploegen, de grond dichtgooien nadenken en opnieuw beginnen, van bouwen aan een opgave vanuit de overtuiging dat een duurzame pedagogische infrastructuur de kansen van kinderen op een plezierig en waardevol leven vergroot.

'Ploegen en bouwen' is met terugwerkende kracht een metafoor gebleken die betrekking heeft op het lectoraat Jeugd, Educatie en Samenleving (tot 2018 Integraal Jeugdbeleid geheten), op de ontwikkeling van de brede school/integraal kindcentrum, en op mijzelf als mens en praktijkwetenschapper. In deze afscheidsbrief wil ik over alle drie de punten iets zeggen in de wetenschap dat het maar een fractie is van wat ik zou kunnen vertellen.

Ploegen en bouwen aan het lectoraat

Op 1 september 2006 begon ik als lector Integraal Jeugdbeleid. Ik stapte in een voor mij nieuwe wereld van het hbo, in de nog weinig ontwikkelde functie van lector, met niets anders dan mijzelf en de ervaring en kennis die ik had opgedaan als universitair docent en als regiodirecteur bij RENN4, het speciaal onderwijs voor kinderen met psychiatrische en gedragsproblemen. Ik trof een lege werkkamer aan in het Wiebenga Complex en nieuwe collega's die met enige gretigheid of soms de nodige scepsis uitkeken naar de komst van een lector. Met elkaar moesten we de Pedagogische Academie en de Academie voor Sociale Studies omvormen van een opleidings- naar een kennisinstelling, waarbij onderwijs, onderzoek en praktijk op elkaar betrokken zouden moeten worden.

Een spannende tijd, deze pioniersfase. Samen met de eerste leden van wat toen nog de kenniskring heette, moesten we ontdekken wat we precies wilden, hoe we dat het beste aan konden pakken en met wie. Het was geen simpele route, maar als ik zie wat er nu staat, hoe het lectoraat zich heeft ontwikkeld, dan kunnen we, en ik zeg met nadruk 'we', trots zijn op wat is bereikt. Ik laat iets moois en stevigs achter. In 2020 staat er een hecht team van zes lectoren met elk een eigen onderzoekslijn, afkomstig uit verschillende disciplines en opleidingen. En een enthousiaste groep van ongeveer dertig jonge en meer ervaren (docent)onderzoekers. Ze werken samen op het brede domein van jeugd, educatie en samenleving vanuit een gezamenlijke ambitie en visie. Wat omslachtig geformuleerd, gaat het ons om het ontwerpen van een sterke pedagogisch-educatieve basis die bijdraagt aan een meer inclusieve samenleving. Omdat, zo is de aanname, een sterke basis de kansen van alle kinderen om veilig, gezond en kansrijk op te groeien, vergroot. Wat bij uitstek nodig is voor de vele kinderen die opgroeien onder minder gunstige condities. Inmiddels is het lectoraat Youth, Education and Society – YES ! - sterk genoeg om door te gaan als een netwerk van samenwerkende lectoraten zonder mij als het zogenaamde boegbeeld.

Ik wens jullie alle succes, en vooral betrokkenheid en plezier, bij het verder bouwen en uitbouwen van onze belangrijke missie en visie. In een periode waarin de ongelijkheid in de samenleving eerder toe- dan afneemt – de pandemie doet daar nog eens een schepje

bovenop - is kritisch denken en weloverwogen handelen vanuit een inclusieve benadering noodzakelijker en urgenter dan ooit. De maatschappelijke uitdagingen zijn er niet minder op geworden. Ik noemde al de toegenomen ongelijkheid, bovendien is er sprake van verrechtsing en populisme, van ernstige klimaatproblemen, van de achterstelling en uitsluiting van vrouwen, kinderen, zwarte mensen, gehandicapte mensen, lhbt-ers, van mensen die 'anders' zijn. De pandemie werpt een scherp licht op deze kwalijke kanten van onze neoliberale kapitalistische maatschappij. Het is om met de socioloog De Swaan te spreken een gevaarlijke cocktail die onze zwaar bevochten democratie en open samenleving in gevaar kunnen brengen. Een belangrijke vraag voor de toekomst is daarom: waartoe en hoe voeden we de komende generatie kinderen op die met deze uitdagingen weet om te gaan?

Ploegen en bouwen aan pedagogische basisvoorzieningen

Een belangrijk uitgangspunt dat ik in 2006 bij mijn installatie formuleerde, staat voor mij nog steeds als een paal boven water: de vensterschool, brede school of (integraal) kindcentrum, is geen multifunctioneel gebouw, het is bovenal een pedagogisch concept. Natuurlijk 'verordent' het gebouw, het maakt pedagogisch-educatieve situaties mogelijk. De inrichting van de binnen- en de buitenruimtes is zeker niet onbelangrijk, maar een gezamenlijk gedragen pedagogische visie is het fundament. Dat is het kompas dat richting en houvast geeft. Samenwerking tussen professionals van onderwijs, opvang, welzijn en zorg, samenwerking met ouders en burgers zijn geen doel op zich, maar manieren om complexe vraagstukken aan te pakken die je in je eentje niet te lijf kunt. Kennelijk heeft deze benadering weerklank gevonden in het veld, getuige het beroep dat vanuit het veld op mij is gedaan om te inspireren, mee te denken, te ontwerpen en te onderzoeken. Ik ben daar heel dankbaar voor.

Nu is er tussen 2006 en 2020 wel het een en ander gebeurd in het Nederlandse jeugdlandschap en tegelijkertijd toch verbluffend weinig. We hebben kunnen bouwen. Van onderop zijn er tal van innovatieve pedagogische praktijken ontstaan waarin interprofessioneel wordt samengewerkt vanuit zo'n gezamenlijke pedagogische visie op opvoeding, opvang, onderwijs en zorg. In bijvoorbeeld *PACT voor Kindcentra* waar ik al jaren bij betrokken mocht zijn, hebben we met elkaar kunnen oefenen en leren van het bouwen aan een integraal kindcentrum. Overigens lijkt de term Kindergemeenschap van Kees Boeke me meer recht te doen aan het werk dat in IKC's wordt verricht dan de (sorry) vreselijke term IKC. Landelijk is er in en door PACT voor Kindcentra een hechte en unieke samenwerking ontstaan tussen wetenschap, beleid, praktijk en opleidingen. Met elkaar delen we de ambitie om de komende generatie kinderen een pedagogisch educatieve setting te gunnen die hen 'in de wereld brengt', om met de pedagoog Gert Biesta te spreken. Die hen voorbereidt op een leven waarin ze op hun eigen manier de oude wereld weer op orde kunnen brengen, een wereld die wij nog niet kunnen kennen en die zij zelf ter hand zullen moeten nemen. Een plek waar ieder kind uit de buurt welkom is en het onderwijs, de opvoeding en de zorg kan genieten die nodig is. Onderwijs, opvoeding, jeugdwerk, lichte jeugdhulp en steun vinden plaats op de plek waar de kinderen leven, leren en spelen. Dus geen doelgroepenbeleid maar inclusief beleid dat zich richt op het versterken van de pedagogische basis. Het kindcentrum als werkplaats, niet als vindplaats.

De projecten, misschien is beweging een beter woord, waaraan we de afgelopen veertien jaren hebben gewerkt, heb ik geprobeerd vorm en inhoud te geven vanuit deze ambitie;

altijd in nauwe samenwerking met de praktijk, met het beleid, het onderwijs en de wetenschap. Ik kan het niet laten om nog twee andere pareltjes te noemen, niets ten nadele van andere voorbeelden die ik hier niet noem: *Druk & Dwars* waarin we samen met Laura Batstra van de Rijksuniversiteit Groningen, met Groninger gemeentes, het basisonderwijs, de kinderopvang en de sociale wijkteams werken aan het versterken van ouders en educatieve professionals om drukke en dwarse kinderen te includeren in het alledaagse leven van hun gezin en groep. En het onderzoeksprogramma *Curious minds* waar college-lector Henderien Steenbeek de trekker van is. Dit programma vertrekt vanuit de vraag: Hoe kunnen we de natuurlijke nieuwsgierigheid van jonge kinderen vasthouden door te zorgen voor hoge kwaliteit van de interacties tussen kinderen en educatieve professionals, op het gebied van taal, kunsteducatie, bewegen, wetenschap en technologie? Want ieder kind ongeacht zijn herkomst, mogelijkheden en beperkingen, verdient een talentkrachtige benadering; immers ieder kind is talentvol mits talentvol benaderd.

Ondanks het niet aflatende werk van onderop zijn inclusieve pedagogisch-educatieve praktijken in Nederland bij lange na nog geen gemeengoed. Soms waren er teleurstellingen en hebben we ons verlies moeten nemen. Zo blijken sommigen belemmeringen behoorlijk hardnekkig. Zoals het sectoraal denken en handelen, een hoop beleidsdrukke, discontinuïteit, het gebrek aan toegankelijke kinderopvang als publieke voorziening, een toename van de vraag naar jeugdzorg en speciaal onderwijs sinds de invoering van de Jeugdwet in 2015 en de Wet passend onderwijs in 2014. Maar ploegen hoort bij het bouwen, en dat zal zo blijven. Het belangrijkste is dat we blijven hopen, geloven in, en liefde ervaren voor de komende generatie kinderen: een pedagogisch perspectief levend houden.

Jeannette als ploeger en bouwer

Natuurlijk was het voor mijzelf ook ploegen, zeker in de eerste periode van mijn lectoraat. Ik moest zoeken naar mijn plek, naar een manier van werken met de opleidingen, het kenniscentrum, het werkveld. Ik had sterk het gevoel – en terecht - dat we het moesten verdienen: een voldoende op de vierjaarlijkse evaluaties. Al was het zoekproces spannend en ging het bij tijd en wijle met onzekerheid en mislukkingen gepaard, zoals een felbegeerde aanvraag die niet werd gehonoreerd, ik heb altijd ervaren dat ik vanuit mijn lectoraat een steentje kon bijdragen aan het bouwen van een betere wereld; en dat daarin verschillende lijnen van mijn leven samenkwamen: de vreugde in het opleiden van pedagogische professionals, het intellectuele en ambachtelijke werk als onderzoeker en denker, en mijn maatschappelijke betrokkenheid bij kinderen, de samenleving en de praktijk. Het is mooi dat ik zo oud mocht worden dat ik kan terugkijken op een rijk werkzaam leven waarin ik aan mooie, vernieuwende projecten heb mogen werken, met zulke inspirerende en betrokken mensen, dat ik deel van een beweging mocht zijn.

Dit afgelopen jaar was in meerdere opzichten een bewogen jaar. Eerst de wrede ontdekking van de ongeneeslijke, uitgezaaide longkanker. Ik vond *Healthy ageing* altijd al een onjuist begrip is, nu weet ik het zeker. Het getuigt van enige hoogmoed om te denken dat je met een gezonde leefstijl je eigen gezondheid in de hand hebt en dat je daardoor tot op hoge leeftijd gevrijwaard bent van ziektes. Iedereen kan pech hebben en deze keer klopte het lot aan mijn deur. Met plezier en trots kijk ik naar mijn team dat over de veerkracht blijkt te beschikken om de breuk die dat veroorzaakte op te vangen. Daardoor kon ik dit jaar meer op de achtergrond en met meer rust blijven werken. Gelukkig was ik mijn 'werkfamilie' niet in

één keer kwijt. Maar ja, het moet er wel een keer van komen. De ziekte in combinatie met mijn leeftijd leidde onherroepelijk tot de vraag wat een geschikt moment zou zijn om met pensioen te gaan. In september is het dan zo ver. Ik vind het eigenlijk best wel spannend hoe ik dat nieuwe leven ga leven; ik kijk er niet naar uit, laat het maar op me afkomen en ben blij dat ik een nul-aanstelling houd aan de Hanze zodat ik in ieder geval de laatste twee promovendi tot de eindstreep kan begeleiden. De recente lockdown maakte dat ik de afgelopen maanden al heb kunnen oefenen met het leiden van een kalm leven. Bij tijd en wijlen geniet ik ervan, maar ik vind het ook behoorlijk saai. Mijn vrijheid om te doen en laten wat ik wil ben ik kwijt. Gelukkig krijgen we die stapje voor stapje weer terug. Wat ik wel weer ervaren heb is dat wij mensen geboren aanpassers zijn; en hoe gemakkelijk weten partijen elkaar opeens toch te vinden en al samenwerkend nieuwe oplossingen te bedenken. Dat troost me en biedt hoop. Samenwerken kunnen we prima, als de noodzaak en de urgentie worden gevoeld.

Tot slot wil ik iedereen, maar dan ook IEDEREEN bedanken met wie ik al deze jaren heb mogen werken, van wie ik heb mogen leren, die ik heb mogen ontmoeten in mijn werk, dikwijls ook als mens, die me de ruimte hebben gegeven om op mijn manier het lectoraat vorm en inhoud te geven, die me de kans hebben geboden om pedagogische praktijken te ontwikkelen en te onderzoeken. Zonder niemand onrecht te willen doen, wil ik één persoonlijk woord van dank uitspreken aan Henk Pijlman, onze voorzitter van het College van Bestuur. In de jaren negentig van de vorige eeuw heeft hij als toenmalig wethouder voor onderwijs in Groningen het initiatief genomen voor de ontwikkeling van De vensterschool. Het lectoraat Jeugd, Educatie en Samenleving zoals het er nu staat, was er zonder zijn bemoeienis niet geweest. We staan allemaal op de schouders van anderen; ik hoop dat ik ook voor anderen een schouder ben (geweest).

Viegeltje vertrekt. Het was een mooie reis.

Alle liefs en goeds, Jeannette Doornenbal